

Lund 2022-09-06

Socialdepartementet

Dnr: S2022/01621

s.remissvar@regeringskansliet.se

s.sof@regeringskansliet.se

Remissvar ”Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet”, SOU 2022:11

Inledning

Nationellt kunskapscenter för dövblindfrågor (Nkcdb) är en verksamhet som på uppdrag av Socialstyrelsen arbetar med att samla, utveckla och sprida information om dövblindhet, ge expertstöd till framför allt regionerna kring dövblindhet, bevaka teknik och tjänster inom information och kommunikation för personer med dövblindhet, erbjuda utbildningar samt arbeta med metodutveckling inom området. Vi samarbetar med brukarorganisationer, anhöriga och professionella i olika verksamheter samt med forskare.

Personer med dövblindhet är en mycket heterogen grupp både utifrån hur dövblindheten yttrar sig och om personen även har andra funktionsnedsättningar som påverkar vardagen. Detta gör att behov av stöd ser olika ut. Gemensamt är dock att alla har utmaningar med att kommunicera med andra, tillägna sig information samt att orientera och förflytta sig tryggt och säkert. Hjälpmedel används när det är möjligt för att kompensera för syn- och hörselnedsättningen. Många använder sig av dövblindtolk i olika situationer. Andra insatser kan vara ledsagare eller assistent. Att få tillgång till dövblindtolk är för många en avgörande faktor för att kunna vara aktiv och delaktig i vardagens olika situationer och samhällslivet i stort.

Vi lämnar här våra synpunkter på SOU 2022:11 utifrån vår samlade kunskap om personer med dövblindhets behov och utmaningar avseende tolktjänsten. Den kunskapen har vi inhämtat genom mångårigt arbete med målgruppen. Nationellt kunskapscenter för dövblindfrågor fick också uppdraget, att inom ramen för utredningen *Förstärkt tolktjänst för jämlikhet och delaktighet (2020:79)*, genomföra intervjuerna med målgruppen personer med dövblindhet för att få en aktuell och fördjupad bild av hur tolksituationen ser ut för målgruppen.

Nationellt kunskapscenter för dövblindfrågors synpunkter på betänkandets förslag

Nkcdb vill framföra att utredningen utifrån givna förutsättningar lägger flera förslag som vi ser positivt på. Vi vill också poängtera att utredningen pekar på en del behov som tolkanvändare framför och som idag inte uppfylls, men givet de ramar utredningen fått inte heller gått att lösa. Tolk tjänsten har utretts ett flertal gånger utan att förändringar genomförts. Vi hoppas nu därför att denna utredning kan vara början på en utveckling till en mer tillgänglig och ändamålsenlig tolktjänst.

1. Författningsförslag

Vi ser positivt på att det föreslås en ny lag som reglerar tolktjänsten samt det förtydligande denna innebär av regionernas ansvar att tillhandahålla tolk. Vi har några kommentarer samt synpunkter på formuleringar i lagtexten som kommer att framgå nedan.

7.2 Förslag om en ny lag och allmänt om lagen

Vi ser positivt på att bryta ut tolktjänsten från HSL då tolkning till personer med dövhet, hörselnedsättning eller dövblindhet inte är att betrakta som hälso- och sjukvård, utan är en insats för att säkra dessa personers rätt till delaktighet genom att ge möjlighet till kommunikation och information – vilket är mänskliga rättigheter.

7.4.2 Viss ledsagning ska ingå i tolktjänst för personer med dövblindhet

I förslag till lag om tolktjänst står i 5§ "I tolktjänst för vardagstolkning för personer med dövblindhet ingår viss ledsagning i anslutning till tolktillfället." I Förbundet Sveriges Dövblindas (FSDB) definition av dövblindtolkning slår man fast att dövblindtolkning innebär tolkning av vad som sägs, syntolkning samt ledsagning och att dessa tre delar hela tiden integreras. Vår uppfattning är att denna definition idag är vedertagen och det säger även utredningen. Trots detta upplever många som har dövblindhet att detta inte alltid uppfylls och sätter därför stora förhoppningar till att definitionen av dövblindtolkning nu ska förtydligas. Ordet "viss" skapar oro och öppnar för tolkningar. **Vårt förslag är att detta ord (viss) tas bort ur lagtexten, samt att även syntolkning skrivs in, detta för att säkra att personer med dövblindhet när de beviljas dövblindtolk ges bästa möjliga förutsättningar till delaktighet på lika villkor som andra.** Lagtexten skulle då få lydelsen: "5§ I tolktjänst för personer med dövblindhet ingår tolkning av vad som sägs, syntolkning och ledsagning i anslutning till tolktillfället."

Diskussionen i betänkandet rör till viss del gränsdragningen gentemot den ledsagarinsats som kan beviljas enligt LSS eller SoL. Dessa insatser har till uppgift att bryta isolering, det kan till exempel handla om att kunna gå ut på promenad eller hälsa på en vän. Vi kan inte se att det är rimligt att en person ska använda sina beviljade ledsagartimmar för att ta sig till en plats där en dövblindtolk möter upp för att utföra sitt uppdrag. Detta innebär slöseri med resurser för samhället och en belastning för den enskilde som i en och samma situation måste förhålla sig till ytterligare en insats för att få sina behov tillgodosedda.

7.5 Samordning av övrig tolktjänst för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet

Vår erfarenhet är att många med dövblindhet upplever att det är svårt att veta vem som ansvarar för olika tolkuppsdrag, och därmed hur de ska gå tillväga när de ska boka tolk till olika situationer. De upplever också att det förväntas att det är de som ska förklara hur systemet fungerar för till exempel arbetsgivare, myndighetspersoner, föreningsledare med flera. Ett önskemål har därför länge varit "en väg in", det vill säga att man alltid beställer tolk på samma ställe och att denna verksamhet sedan koordinerar beställningarna. Utredningens förslag är att regionerna ska ha ett ansvar för att vid behov hjälpa de som är bosatta i regionen att få sina övriga (dvs utöver det som åligger regionen; vardagstolkning) behov av tolktjänst tillgodosedda genom att samråda med den aktör som har att bekosta uppdraget (7§).

Vi föreslår en skarpare skrivning; "En region har skyldighet att ta emot alla tolkbeställningar och i de fall de inte ingår i begreppet vardagstolkning enligt 3§ första stycket utreda vem som är ansvarig samt ta kontakt med denna aktör. Regionen ska då även kunna erbjuda tolktjänst mot att ansvarig aktör tar kostnaden".

Vi vill också poängtera att det är viktigt att säkerställa att tolktillfällen blir av och att tolkanvändaren får den tolk som behövs även när det råder oklarhet kring betalningsansvaret.

7.6 Allmänna bestämmelser om verksamheten

Vi skulle önska en tydligare målformulering för att bättre harmonisera med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, och föreslår därför följande formulering:

"8§ Målet med verksamheten enligt denna lag är en god tolktjänst som erbjuds på lika villkor för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet för att främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet."

8. Ett samlat och förstärkt tolkstöd i arbetslivet

Vi är positiva till utredningens förslag om att samla tolkstöd i arbetslivet till en och samma aktör. Många personer med dövblindhet vittnar om att det är svårt att komma in på arbetsmarknaden på grund av att arbetsgivaren idag får bekosta sådan tolkning som inte är avsedd för utbildning/kompetensutveckling (AF) eller arbetsplatsträffar och medarbetarsamtal (regionen). Många säger också att de undviker att framföra sitt behov av tolk av rädsla för att inte få jobbet de sökt eller förlora den anställning de har. Det förslag som nu läggs är därför väldigt positivt. Vi ser dock att det är viktigt att, precis som föreslås, förändringen följs upp och utvärderas efter tre år.

Vår farhåga är att bidragets storlek kan vara för litet för en del personer med dövblindhet som behöver tolk i fler sammanhang än många med dövhet eller hörselnedsättning och inte heller kan "dela" tolk med annan tolkanvändare som finns på samma plats då personer med dövblindhet ofta behöver egna tolkar.

En annan farhåga är utredningens förslag om att även sociala sammanhang som till exempel afterwork, gemensamma fikastunder med mera ska bekostas via AF och inte som vardagstolkning av regionen. För en person med dövblindhet blir risken ännu större att bidraget inte räcker till och vi ser även en risk att arbetsgivare nedprioriterar den här typen av aktiviteter för att inte överskrida bidragstaket.

Vi önskar också när det gäller tolkstöd i arbetslivet, precis som vid vardagstolkning, att det tydligt framgår vad som ingår i dövblindtolkning och föreslår därför att det i "Förslag till förordning om ändring i förordningen (2017:462) om särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga" i 1§ punkt 3 skrivs enligt följande:

"3. bidrag till tolk för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet. Vid dövblindtolkning ingår utöver tolkning av vad som sägs även syntolkning samt ledsagning i anslutning till tolktillfället."

10. Distanstolkning som en del i en förstärkt tolktjänst

Utredningen lägger flera förslag kopplat till distanstolkning. Vi vill framhålla att för många med dövblindhet är distanstolkning inte möjlig då det ofta krävs fysisk kontakt för att kunna utföra tolkningen. Vi anser det vara av största vikt att det är den enskilde med dövblindhet som har tolkningsföreträde när det gäller om distanstolkning är möjlig eller ej. I vissa fall kan även en person med dövblindhet tillgodogöra sig distanstolkning – om tekniken är tillgänglig. Detta gäller både teckenspråkstolkning (bild) och skrivtolkning (text). Vi vill alltså uppmärksamma att om de förslag utredningen föreslår ska genomföras måste det säkras att tekniken blir tillgänglig för personer med dövblindhet. Det innebär bland annat att till exempel text ska vara fullt tillgänglig och fullt läsbar i de olika media och med de olika specialprogram som personer med dövblindhet använder sig av. Användaren måste alltså ha möjlighet att påverka hur text och bild presenteras. I de fall där

tolkanvändaren på grund av sin dövblindhet inte känner sig trygg med att kommunikationen kommer att fungera på distans bör istället tolk på plats erbjudas.

14.2 En nationell funktion för samordning av tolktjänstfrågor

Förslaget om att inrätta en nationell funktion för samordning av tolktjänstfrågor för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet **ställer vi oss positiva till**. Idag är det svårt att få en bild av hur tolktjänsten fungerar då det inte finns någon samlad statistik eller kunskapsbas. Det finns inte heller någon som har överblick över utbildningsbehov inklusive behov av fortbildning. En nationell funktion skulle kunna samla och utveckla kunskap om vad som kontinuerligt behöver förändras för att tolktjänstens målgrupper ska få sina behov tillgodosedda. Tolktjänsten för de berörda målgrupperna behöver bli mer samlad, jämlik och inte minst kvalitetssäkrad.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis ser vi att utredningen lägger flera bra förslag som, om de genomförs, kommer att innebära att tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet blir mer överskådlig och förhoppningsvis mer jämlik. Vår viktigaste invändning är att ordet "viss" kommit med i lagtexten kopplat till ledsagning vid dövblindhet. Detta öppnar för olika tolkningar och kan därmed skapa fortsatt ojämlikhet i vilken service personer med dövblindhet får när de beställer dövblindtolk.

Förslaget om att all arbetsplatstolkning samlas på ett ställe och att medlen kan användas till den tolkning som behövs i arbetslivet är mycket positivt. Vi ser dock en risk i att det föreslagna bidraget inte kommer att räcka, då man vid dövblindhet ofta behöver använda tolk i många fler situationer än vad personer med dövhet eller hörselnedsättning behöver. Personer med dövblindhet kan heller inte samutnyttja tolk med andra kollegor som också är i behov av tolk, utan behöver sina egna tolkar i olika situationer.

Slutligen vill vi uppmärksamma att det, när dövblindtolkning erbjuds, är av största vikt att alla tre delarna alltid ingår; tolkning av vad som sägs, syntolkning och ledsagning. Detta bör framgå av de lagtexterna etc. som reglerar insatsen vilket vi ger några förslag på i detta remissvar. Det är först då som tolkning till personer med dövblindhet kan nå upp till målen om att möjliggöra aktivitet, delaktighet och jämlikhet.

Lena Göransson

Verksamhetschef Nationellt kunskapscenter för dövblindfrågor